

**KOMMUNAL XO'JALIGINING INSTITUTSIONAL JIHATLARINI
TAKOMILLASHTIRISHDA YASHIL IQTISODIYOTNING O'RNI****Boboyeva Surayyo Xamroyevna***Axborot texnologiyalari va menejment universiteti "Iqtisodiyot" kafedrasida o'qituvchisi***Asadbek Bahtiyorov Alisher o'g'li***Axborot texnologiyalari va menejment universiteti "Iqtisodiyot" yo'nalishi 2-kurs
talabasi*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada kommunal xo'jalikning institutsional jihatlarini takomillashtirishda yashil iqtisodiyot tamoyillarini joriy etishning ahamiyati tahlil qilinadi. Yashil iqtisodiyot energiya va resurslardan samarali foydalanish, ekologik barqarorlikni ta'minlash, innovatsion texnologiyalarni qo'llash orqali kommunal xizmatlar sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. Shuningdek, maqolada ekologik innovatsiyalar, qayta tiklanuvchi energiya manbalari, moliyaviy rag'batlantirish va davlat-xususiy sherikchilik loyihalarining ahamiyati, shuningdek, aholining faol ishtirokini ta'minlash masalalari muhokama qilinadi.*

Kalit so'zlar: *kommunal xo'jalik, yashil iqtisodiyot, ekologik innovatsiyalar, barqaror rivojlanish, qayta tiklanuvchi energiya.*

KIRISH

XXI asrda global iqlim o'zgarishi, tabiiy resurslar tanqisligi va urbanizatsiyaning jadallashuvi kabi muammolar zamonaviy iqtisodiy va ijtimoiy tizimlarni barqaror rivojlanish tamoyillariga asoslangan holda qayta ko'rib chiqishni talab qilmoqda. Shu nuqtai nazardan, yashil iqtisodiyot konsepsiyasi nafaqat ekologik barqarorlikni ta'minlash, balki iqtisodiy samaradorlikni oshirish hamda jamiyat farovonligini yuksaltirishning muhim omili sifatida ko'rilmogda.

Kommunal xo'jalik tizimi – bu jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy infratuzilmasi doirasida ekologik va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda strategik ahamiyatga ega bo'lgan sohalardan biridir. Ushbu sohada resurslardan foydalanish, chiqindilarni boshqarish va energiya samaradorligini oshirish borasidagi institutsional o'zgarishlar yashil iqtisodiyot tamoyillarini integratsiya qilish orqali amalga oshirilishi mumkin.

Mavjud sharoitda, kommunal xo'jalik tizimini takomillashtirish, ekologik xavfsizlikni ta'minlash va qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish masalalari nafaqat iqtisodiy, balki siyosiy va huquqiy mexanizmlarni ham qamrab oluvchi kompleks yondashuvni talab qiladi. Shu boisdan, maqolada yashil iqtisodiyotning kommunal xo'jalikning institutsional jihatlariga ta'siri, ekologik innovatsiyalarni joriy etish va barqaror rivojlanishga erishish borasidagi imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

Ushbu mavzu doirasida olib borilgan tahlillar, yashil iqtisodiyot konsepsiyasining kommunal xo'jalikni modernizatsiya qilishdagi o'rni va ahamiyatini ilmiy-nazariy jihatdan yoritish bilan birga, amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

TADQIQOT NATIJALARI

Kommunal xo'jalikning institutsional jihatlarini takomillashtirish va yashil iqtisodiyot tamoyillarini joriy etish sohasida ko'plab xalqaro va mahalliy tadqiqotlar amalga oshirilgan. Xalqaro miqyosda BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlari (BRM), Yevropa Ittifoqining yashil kelajak strategiyasi, shuningdek, Jahon banki va boshqa xalqaro moliyaviy tashkilotlarning ekologik iqtisodiyotga oid tadqiqotlari alohida ahamiyatga ega. Ushbu ishlar kommunal xizmatlarni ekologik jihatdan barqaror tizimlarga transformatsiya qilish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish va chiqindilarni boshqarish tizimlarini yaxshilash borasida muhim nazariy asos va amaliy tajribalarni taklif etadi.

Mahalliy darajada, O'zbekistonning yashil iqtisodiyotga o'tish bo'yicha qabul qilgan strategiyalari, xususan, "Yashil iqtisodiyotga o'tish milliy strategiyasi" (2019 yil) va bu yo'nalishdagi normativ-huquqiy hujjatlar asosida olib borilgan tadqiqotlar diqqatga sazovordir. Ushbu hujjatlar mamlakatning ekologik barqarorligini oshirish, resurslardan samarali foydalanish va iqlim o'zgarishiga moslashish kabi masalalarni qamrab oladi.

Adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, yashil iqtisodiyot tamoyillari kommunal xo'jalikni modernizatsiya qilishda nafaqat ekologik, balki ijtimoiy va iqtisodiy omillarni ham birlashtiradi. Ilmiy izlanishlarda, ayniqsa, institutsional islohotlarning samaradorligini oshirish uchun ekologik innovatsiyalarni joriy qilish va moliyaviy mexanizmlarni takomillashtirish zarurligi qayd etilgan. Shu bilan birga, aholining yashil texnologiyalarga moslashuv darajasini oshirish masalasi dolzarbligicha qolmoqda.

Quyosh energetikasi: O'zbekistonda quyosh nuri ko'p, bu quyosh energiyasini istiqbolli qayta tiklanadigan energiya manbaiga aylantiradi. Quyosh energiyasi bo'yicha bir qancha loyihalar, jumladan, keng ko'lamli quyosh parklari qurilishi amalga oshirilmoqda. Jumladan, hukumat xalqaro kompaniyalar bilan quvvati o'ndan yuzlab megavattgacha bo'lgan quyosh elektr stansiyalarini qurish bo'yicha shartnomalar imzoladi.

Shamol energetikasi: O'zbekistonning shamolli hududlari shamol energetikasini rivojlantirish uchun imkoniyatlar yaratadi. Elektr energiyasi ishlab chiqarish uchun shamol resurslaridan foydalanishni maqsad qilgan shamol stansiyalari rejalari e'lon qilindi.

Siyosatni qo'llab-quvvatlash: Mamlakatimizda qayta tiklanadigan energiyaga investitsiyalarni rag'batlantirish uchun siyosat va imtiyozlarni joriy qildi, masalan, qayta tiklanadigan energiya loyihalari uchun tariflar va soliq imtiyozlari. Xalqaro hamkorlik: O'zbekiston qayta tiklanuvchi energiya loyihalari va texnologiyalar transferini qo'llab-quvvatlash uchun xalqaro tashkilotlar va xorijiy kompaniyalar bilan hamkorlik qiladi.

Jahon iqtisodiyotini iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik jihatdan barqaror o'sish modeliga yo'naltirish uchun yashil iqtisodiyot tamoyillari hozirda amalga oshirilayotgan tarkibiy islohotlarga integratsiya qilinishi kerak. Mutaxassislar to'rtta asosiy kanalni (ularning tegishli ta'sirini aniqlash) aniqlaydilar, ular orqali "yashil" iqtisodiyotni shakllantirish va tegishli tarkibiy islohotlar iqtisodiy o'sishning dvigateli bo'lib xizmat qilishi mumkin, shu jumladan, yalpi ichki mahsulotning o'sishida.

Birinchidan, yashil iqtisodiyotga o'tish tabiiy, jismoniy va inson kapitalining kirish resurslarini oshirishi mumkin (bular kirish effektlari). Gap tabiiy kapitalni yanada samarali

boshqarish hisobiga tabiiy resurslar (o'rmonlar, baliqchilik, qishloq xo'jaligi erlari va boshqalar) unumdorligini oshirish, sog'lig'ini yaxshilashdan inson salohiyati sifatini oshirish va ekologik sharoitlarning yaxshilanishi hisobiga aholining kasallanishini kamaytirish haqida bormoqda. va nihoyat, ekologik xavflarni, jumladan, o'rmon yong'inlari, suv toshqinlari va boshqa tabiiy ofatlarni yanada mohirona boshqarish hisobiga jismoniy kapital yo'qotishidan kelib chiqadigan iqtisodiy zararni kamaytirish.

Ikkinchidan, bu o'tish qulay tarkibiy o'zgarishlar bilan birga bo'lishi va ishlab chiqarish apparatlarini yangilashga, energiya samaradorligini oshirishga, muqobil texnologiyalarga o'tishga yo'naltirilgan bir qator tizimli muhim tarmoqlarga, jumladan, energetika, qurilish, uy-joy kommunal xo'jaligi va boshqalarga katta investitsiyalar kiritishni nazarda tutadi. energiya manbalari va issiqxona gazlari emissiyasini kamaytirish. Bu natijalarning barchasi keng ma'noda iqtisodiyotning asosiy tarmoqlari samaradorligini oshirishda (samaradorlik effekti) ifodalanadi. Shu bilan birga, uchinchi, "yashil" infratuzilmani, jumladan, suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimini, muqobil yoqilg'i manbalariga yo'naltirilgan jamoat transportini va boshqalarni rivojlantirishga yo'naltirilgan investitsiyalar o'sishning muhim omili sifatida alohida ajralib turadi. Bir vaqtning o'zida bandlikni kengaytirish va ishsizlikni (ayniqsa inqiroz davrida muhim) kamaytirishga yordam berish bilan birga taklif va talab tomonida ham iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi mumkin.

To'rtinchidan, yashil iqtisodiyotga o'tish innovatsion faoliyatni, shu jumladan firmalar darajasida (qoida tariqasida, ilmiy-tadqiqot va ishlanmalar xarajatlari va patent faoliyati orqali o'lchanadi) rag'batlantiradi, bu esa qulay raqobat muhitini yaratish bilan bir qatorda qo'llab-quvvatlanishi kerak. shuningdek, tartibga solish usullari, jumladan, standartlar va qoidalarni joriy etish orqali amalga oshirish mumkin.

Yashil iqtisodiyotga o'tishda barqaror rivojlanishni ta'minlashning asosiy omili bo'lgan zamonaviy infratuzilmani shakllantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda va uni modernizatsiya qilish bu yerda tahlil etilgan tarkibiy islohotlarning muhim elementi hisoblanadi. Infratuzilma tarmoqlariga suv infratuzilmasi (shu jumladan to'g'on va suv omborlari), yerni rivojlantirish va rejalashtirish, uy-joy va shaharsozlik, qirg'oqbo'yi suv toshqinidan himoya qilish tizimlari, yo'l-transport infratuzilmasi (shu jumladan portlar, ko'priklar, yo'llar), energetika (shu jumladan atom elektr stansiyalari) va bir qator tarmoqlar kiradi. Bu tarmoqlar ular qo'llaniladigan ishlab chiqarish apparatlarining uzoq xizmat muddati (tarmoqlarning sanab o'tilgan qatori uchun - 20 dan 200 yilgacha) va investitsiyalarning uzoq muddatligi bilan tavsiflanadi, buning natijasida ularning ekologik yo'naltirilganligi. modernizatsiya muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, infratuzilma tarmoqlari miqyosning aniq iqtisodlari, tarmoq effektlari va iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy maqsadlar o'rtasidagi sinergiya bilan tavsiflanadi, bu esa tegishli investitsiyalar samaradorligini oshiradi.

Kommunal xo'jalik tizimida yashil iqtisodiyot tamoyillarini joriy etish bo'yicha olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, bu tamoyillar nafaqat ekologik barqarorlikni ta'minlash, balki iqtisodiy samaradorlikni oshirish va ijtimoiy farovonlikni yuksaltirishga xizmat qiladi. Yashil iqtisodiyotga asoslangan yondashuvlar, jumladan, qayta tiklanuvchi energiya

manbalaridan foydalanish, chiqindilarni qayta ishlash tizimini takomillashtirish hamda energiya samaradorligini oshirish bo'yicha innovatsion texnologiyalarni qo'llash kommunal xizmatlar sifatini sezilarli darajada yaxshilaydi.

Biroq, amaliyotda ushbu jarayonni amalga oshirishda muayyan institutsional, moliyaviy va ijtimoiy cheklovlar mavjudligi aniqlangan. Jumladan:

Yashil iqtisodiyot tamoyillariga mos keluvchi normativ-huquqiy bazaning to'liq shakllanmaganligi va boshqaruv tizimida innovatsion yondashuvlarning yetarli darajada tatbiq qilinmasligi.

Kommunal sohada ekologik modernizatsiyani amalga oshirish uchun zarur investitsiyalar hajmining yuqoriligi va davlat-xususiy sherikchilikni rivojlantirishdagi to'siqlar.

Aholining yashil texnologiyalarga nisbatan xabardorlik darajasining pastligi va ulardan foydalanishga tayyorgarlikning yetishmasligi.

Shu bilan birga, xalqaro tajribalarni mahalliy sharoitga moslashtirish orqali bu cheklovlarni bartaraf etish mumkinligi qayd etiladi. Masalan, Germaniya, Shvetsiya va Janubiy Koreya kabi mamlakatlarning yashil iqtisodiyot tamoyillarini joriy etish bo'yicha ilg'or amaliyoti O'zbekiston sharoitida qo'llaniladigan samarali modellarni ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega.